

Bijlage 1.

Mantelzorg in de gemeente Waterland

Beleidsnotitie prestatieveld 4 WMO

Inhoudsopgave

Inleiding	2
1. Mantelzorg in Nederland.....	2
2. Mantelzorg in de gemeente Waterland	3
3. Knelpunten.....	6
4. Visie en uitgangspunten van de gemeente	6
5. Aanbevelingen regionale beleidsnota	6
6. Beleidsvoornemens.....	7
7. Financiële consequenties	8
8. Planning.....	8
BIJLAGEN	9
RIJKSBELEID MANTELZORG	9
PROVINCIAAL BELEID MANTELZORG	11
OVERZICHT ONDERSTEUNING MANTELZORGERS	12
NOTEN EN GERAADPLEEGDE BRONNEN	14

Inleiding

Met het ingaan van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) draagt de gemeente de verantwoordelijkheid voor de mantelzorgondersteuning. De gemeente bepaalt zelf op welke wijze en met welke organisaties zij wil samenwerken om deze ondersteuning vorm te geven, passend bij de specifieke wensen van burgers in de gemeente. Mantelzorgondersteuning kan immers het best op lokaal niveau verankerd worden als gemeenten “maatwerk” kunnen leveren. Samen met het “vrijwilligerswerk” vormt mantelzorg het vierde prestatieveld van de Wmo.

Wat is mantelzorg?

Mantelzorg is zorg die mensen onbetaald verlenen aan mensen in hun familie, huishouden of sociale netwerk. Het gaat dan om zorg die meer omvat dan in een persoonlijke relatie gebruikelijk is. Het kan de partner zijn, het kind, een familielid, de eigen ouders of de buur, vriend of bekende. De term mantelzorg wordt veelal gereserveerd voor vormen van zorg die meer dan drie maanden duren en meer dan acht uur per week in beslag nemen.

Het geven van mantelzorg is wijd verbreid en een gebruikelijk antwoord op de hulpbehoefendheid van naasten. Veel mensen krijgen vroeg of laat met mantelzorg te maken: een langdurig zieke partner, een kind met psychische problemen of een dementerende ouder.

In deze notitie geeft de gemeente aan hoe zij de verantwoordelijkheid gaat invullen voor de wijze waarop de mantelzorgondersteuning in de gemeente Waterland wordt georganiseerd.

Wij beginnen deze notitie met wat landelijke gegevens over mantelzorg. We beschrijven kort wat de mantelzorger voor werk verricht, waar de problemen liggen en welke vragen hij heeft. Vervolgens kijken wij naar de mantelzorg in de gemeente Waterland. Hoe is die nu geregeld, welke lokale gegevens hebben wij beschikbaar over mantelzorg. We nemen kennis van de resultaten van het onderzoek dat in opdracht van de kleine gemeenten in de regio Zaanstreek-Waterland is gehouden naar de wijze waarop de kleine gemeenten in de regio de ondersteuning van de mantelzorg kunnen invullen. We zijn dan vervolgens in staat de visie van de gemeente Waterland te formuleren. Vanuit deze visie presenteren we daarna een aantal beleidsvoornemens voor de komende jaren. In de bijlagen worden een aantal aspecten gedetailleerd aangegeven: het rijks- en provinciale beleid, de verschillende ondersteuningsvormen en de financiële kaders.

1. Mantelzorg in Nederland

Waarom geven mensen mantelzorg?

Wat is er bekend over motieven van mantelzorgers? Als belangrijkste motief komt de relatie tussen mantelzorger en hulpbehoefende naar voren. Mantelzorgers ervaren de zorg voor wie ondersteuning nodig heeft als vanzelfsprekend. Tegelijk ook als problematisch. Naast vanzelfsprekendheid en motieven als liefde, genegenheid, plichtsbesef en wederkerigheid, zijn er namelijk problemen, zoals overbelasting, sociaal isolement en financiële lasten die de positieve kanten sterk overschaduwen. Er zijn soms ook dwingende omstandigheden om te helpen. Bijvoorbeeld om tehuizenopname van de hulpbehoefende te voorkomen of omdat er geen alternatief is. Mantelzorgers kiezen niet voor intensieve en langdurige zorg, maar leven met de feiten, gevoelens, verantwoordelijkheden en verplichtingen die geleidelijk en ongemerkt het gezamenlijke leven in zijn geslopen. Zorgen voor een naaste is ook geen kwestie van het afwegen van voor- en nadelen, maar van antwoorden op een appèl van de hulpbehoefende naaste vanuit emotionele verbondenheid.

Om hoeveel mensen gaat het?

Welke definitie er voor mantelzorg ook gebruikt wordt, er zijn in Nederland erg veel mantelzorgers. Jaarlijks helpen ongeveer 3,7 miljoen Nederlanders van 18 jaar of ouder familieleden of goede bekenden die vanwege gezondheidsproblemen ondersteuning nodig hebben. Ook als wij de definitie strenger maken, bijvoorbeeld ten aanzien van het soort hulp (persoonlijke of huishoudelijke hulp) en de hoeveelheid geïnvesteerde tijd (meer dan acht uur per week en/of langer dan drie maanden), zorgen er nog altijd tegen de één miljoen mensen van 18 jaar en ouder voor hun naasten. De conclusie lijkt dus gerechtvaardigd dat het geven van mantelzorg wijd verbreid is, ondanks de individualisering in de samenleving en toenemende arbeidsparticipatie. Als richtlijn wordt voor het aantal mensen dat mantelzorg verricht een percentage gehanteerd van 19%.

Wat is de aard van de werkzaamheden van de verzorger?

De hulp die mantelzorgers geven bestaat vooral uit emotionele ondersteuning, op de tweede plaats gevolgd door huishoudelijke hulp en materiële ondersteuning zoals vervoer, administratie en dergelijke. Bijna een kwart van de mantelzorgers geeft aan (ook) persoonlijke verzorging te verlenen zoals wassen en eten geven.

Welke problemen ervaren mantelzorgers?

In het algemeen leert de ervaring dat vooral mantelzorgers die meer dan 17 uur per week hulp geven overbelast zijn of raken. Die overbelasting kan dan weer leiden tot gezondheidsproblemen. Dat kunnen lichamelijke, psychische en gedragsmatige klachten zijn. Mantelzorgers hebben over het algemeen een goede gezondheid, maar een kleine groep heeft toch grote problemen. Zo heeft bijvoorbeeld ruim 40% van de mantelzorgers die een naaste met een ernstige vorm van dementie helpt zelf last van lichamelijke of mentale klachten. Het verzorgen van een dementerende is zwaar en heeft impact op het psychische en sociale welzijn van mantelzorgers: depressie, burnout en stress komen voor. Medicatie-inname ligt drie tot vier maal hoger en doktersbezoeken zijn drie keer hoger vergeleken met leeftijdsgenoten. Vooral partners -met name vrouwelijke partners- hebben gezondheidsklachten.

Ruim vier van de vijf mantelzorgers kampen in de periode dat de hulpbehoefte het grootst is met één of meer tijdsproblemen. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in moeite met het regelen van het eigen huishouden, minder ontspanning, niet loskomen van de zorg of tekortschieten in het werk.

Mantelzorgers kampen soms met sociaal isolement. Dat geldt bijvoorbeeld voor degenen die een dementerende verzorgen. Gemiddeld besteedt de centrale mantelzorger (meestal de partner) 17 uur per etmaal aan de totale zorg die nodig is voor een dementerende. Mantelzorg aan een dementerende is een dagelijkse lichamelijk en emotioneel zware en vaak langdurige opgave. Het tekort aan professionele zorg en aan plaatsen in zorginstellingen zijn factoren die sociaal isolement bevorderen. Maar het gaat zeker niet alleen om dementerenden, ook aan andere groepen mensen zoals gehandicapten en chronisch zieken wordt intensief mantelzorg verleend.

Aan wie verlenen mantelzorgers zorg?

Steeds meer mensen zijn de afgelopen jaren hulp gaan geven aan vrienden en kennissen. Dat past wel in het beeld van het toenemende belang van vrienden in het sociale netwerk ten opzichte van - traditioneel - het eigen gezin: 17% van de mantelzorgers richt zich op partner of kind, 47% op (schoon)ouders, 19% op broers/zussen of andere familieleden en 17% op burens, vrienden of bekenden.

Informatie over het rijks- en provinciaal beleid mantelzorg is opgenomen in de bijlagen.

2. Mantelzorg in de gemeente Waterland

Eigenlijk weten wij nog weinig over de mantelzorg in de gemeente Waterland. Wij hebben een bestand van 57 personen die ingeschreven staan bij het Centrum Mantelzorg. Ook van andere organisaties die ondersteuning bieden hebben wij enige gegevens.

Daarnaast hebben wij gegevens uit de omnibusenquête 2006. Ter voorbereiding van de beleidsnota Wmo is een aantal participatiemiddagen gehouden dat ook enige gegevens heeft opgeleverd.

De vraag naar mantelzorgondersteuning is niet gemakkelijk in beeld te brengen. Niet iedere mantelzorger herkent zichzelf in de omschrijving van mantelzorger. Het is ook lastig om de vraag om ondersteuning helder te maken omdat er allerlei psychologische processen een rol spelen: mantelzorgers zien zichzelf niet als zorgvrager of voelen zich schuldig als zij te weinig aandacht aan de hulpbehoevende schenken.

Wat weten wij wél van de mantelzorgers van Waterland?

- Uit de omnibusenquête 2006 blijkt dat van de inwoners van Waterland 13% regelmatig zorg verleent aan iemand in de omgeving die vanwege een ziekte of handicap hulp nodig heeft. In de meeste gevallen is dat een ouder of schoonouder of iemand uit het eigen gezin. De zorg bestaat vaak uit huishoudelijke hulp of vervoer en begeleiding. Men besteedt gemiddeld acht uur per week aan deze zorg. Voor de gemeente Waterland betekent dit dat rond de 2.250 mensen mantelzorg verlenen.
- Ook blijkt uit deze enquête dat van de 13% personen die in de gemeente Waterland mantelzorg verlenen ongeveer 15% (rond de 350 mensen) de zorg ervaart als sterk belastend. Voor 35% (circa 800 mensen) geldt dat zij de zorg als enigszins belastend ervaart.
- Wij hebben de vragen van mantelzorgers in beeld gebracht door eind 2007 een inventarisatie te houden. Veel vragen van de Waterlandse mantelzorgers komen overeen met de al bekende problematiek. Daarnaast werd vrij veel genoemd dat de afstanden tussen familieleden groter zijn geworden omdat men in verschillende gemeenten woont. Dit verzwaart de mantelzorg.
- Tijdens de participatiemiddag Wmo (mei 2008) kwam een aantal signalen en suggesties voor verbetering naar voren op het gebied van wonen met zorg. Een aantal hiervan kan ook relevant zijn voor de mantelzorg:
 - Mensen zijn onvoldoende bekend met de voorzieningen op het gebied van mantelzorg waarvoor ze in aanmerking kunnen komen. Ook zijn mensen niet op de hoogte van de regelingen.
 - Het aanbod zou meer op maat gemaakt kunnen worden voor burgers. Het huidige aanbod is te collectief.
 - Er is voldoende zorgaanbod, waaronder de thuiszorg, klusjesman en tuinman maar het is niet bij iedereen bekend hoe je van dit aanbod gebruik kan maken. De gemeente heeft hierbij een verwijfsfunctie.
 - Het is niet bekend wat de vele welzijnsorganisaties in de gemeente precies doen. De gemeente moet dit coördineren en afstemmen.
 - Een WonenPlus-loket met een service- en dienstenaanbod is wenselijk.
 - Het aanbod huishoudelijke zorg is niet optimaal. De zorg is niet altijd op tijd en onvoldoende.
- Vanuit andere kleine gemeenten komt via interviews met mantelzorgers het volgende beeld naar voren:
 - Mantelzorgers verlenen of verleenden langdurige en zware zorg gedurende meerdere jaren (drie tot tien jaar) en vaak 24 uur per dag.
 - De zorg betreft familieleden met ziekten en handicaps van verschillende aard, zowel lichamelijk als geestelijk.
 - Er is veel lichamelijke zorg bij, wassen of eten geven.
 - De zorg wordt ervaren als normaal: “hoe zwaar ook, dat doe je toch voor elkaar, dat is heel gewoon, het gebeurt gewoon. Wanneer de zorg als zwaar wordt ervaren, heeft dat ook te maken met niet weten of je het wel goed doet”.
 - Mantelzorgers geven aan dat “het wel is op te vangen als je zelf gezond bent. Dat wordt minder als je eigen lichamelijke gesteldheid minder wordt. Soms vergeet je dat je zelf herstellende bent van een ziekte”.

- Naast de mantelzorg is er veel hulp van wijkverpleegkundigen en huishoudelijke verzorging. De ervaringen hiermee zijn wisselend. Er is vaak geen vaste hulp, er zijn veel personeelwisselingen.
- De verzorgde kan vaak niet lang alleen gelaten worden en heeft veel aandacht. “Sommigen hebben burenhulp of anderszins, zodat de mantelzorger er nog één of twee middagen tussenuit kan. Maar dat wordt niet gevoeld als veel vrije tijd voor zichzelf, een middag is zo om. Het is vaak, vanwege medicijnen en dergelijke, nodig om op de klok te leven. Anderzijds is het vaak zo dat de verzorgde zelf beslag legt op zijn of haar familie”.
- Van voorzieningen als dagopvang of tijdelijke opname wordt wel gebruik gemaakt. Wanneer de verzorgde dat niet wil, geeft dit soms schuldgevoelens. Vakantie met hulp (zoals van de Zonnebloem) wordt als prettig ervaren.
- Er worden geen financiële problemen ervaren. Wel zijn er hoge kosten vanwege de zorg, zoals hoge telefoonrekeningen (veel bellen met instellingen) en kosten voor de huishoudelijke zorg.
- De mantelzorgers geven aan dat zij geholpen zijn met:
 - een goede huishoudelijke verzorging;
 - contacten met andere mensen, ook lotgenotencontact;
 - goede contacten met de huisarts;
 - eigen activiteiten naast de mantelzorgverplichtingen, dat onderbreekt de sleur;
 - goed vervoer en een klussendienst;
 - ondersteuning bij regelwerk, vooral bij de benadering van zorginstellingen.

Welke organisaties subsidieert de gemeente Waterland op dit moment?

In 2009 subsidieert de gemeente de volgende regionale instellingen op het gebied van mantelzorgondersteuning.

1. *Odion mantelzorgondersteuning*

Odion begeleidt individuele cliënten met een verstandelijke of lichamelijke beperking. In de eerste helft van 2008 waren in de gemeente Waterland 20 vrijwilligers vanuit Odion actief. Zij ondersteunden de mantelzorgers van deze cliënten bij activiteiten.

2. *SMD (mentorwerk)*

Het Mentorwerk van de Stichting Maatschappelijke Dienstverlening richt zich op de inzet van vrijwilligers voor mensen die “steun- en leuncontacten” missen en moeite hebben zich staande te houden. Door het tot stand brengen van koppels van zorgvragers en vrijwilligers ontstaat er een vorm van vervangende mantelzorg voor deze mensen.

Er zijn prestatieafspraken vastgelegd in de subsidiebeschikkingen.

Er wordt nog een besluit genomen over subsidiëring van het Steunpunt Mantelzorg in 2009. Het Steunpunt Mantelzorg is gelokaliseerd in Zaandam en Purmerend. Het contact met cliënten verloopt meestal telefonisch. Ook worden er huisbezoeken afgelegd door medewerkers. De meeste zorgvragers zijn mensen met dementie, herseninfarct, Parkinson, ouderen die alleen zijn of gezinnen met een gehandicapt kind. In het algemene bestand van het Steunpunt Mantelzorg zijn 57 mantelzorgers uit de gemeente Waterland opgenomen.

3. Knelpunten

Ten aanzien van mantelzorg(-ondersteuning) signaleren wij de volgende knelpunten.

- De vraag naar mantelzorgondersteuning is niet gemakkelijk in beeld te brengen. Het is ook lastig om de vraag om ondersteuning helder te maken, omdat er allerlei psychologische processen een rol spelen: mantelzorgers zien zichzelf niet als zorgvrager of voelen zich schuldig als zij te weinig aandacht aan de hulpbehoevende schenken.
- Uit de Omnibusenquête 2006¹ blijkt dat van de 13% personen die in de gemeente Waterland mantelzorg verrichten ongeveer 15% de zorg ervaart als sterk belastend. Voor 35% geldt dat zij de zorg als enigszins belastend ervaart.
- Door de vergrijzing neemt het aantal zorgvragers toe evenals het aantal psychogeriatrische ziektebeelden (zoals dementie), waardoor specifieke expertise van de mantelzorger nodig is. Een ander gevolg van vergrijzing is dat mantelzorgers zelf ouder worden, waardoor het geven van zorg en het tegelijkertijd zelf vragen van zorg belastend kan zijn.
- Het aanbod op het gebied van mantelzorgondersteuning van de regionale instellingen bereikt de lokale mantelzorgers onvoldoende.

4. Visie en uitgangspunten van de gemeente

Mantelzorgers leveren een belangrijke en onmisbare bijdrage aan de langdurige zorg. Door de toenemende schaarste in de professionele zorg wordt de rol van mantelzorgers steeds belangrijker in de maatschappij. Zij leveren tijd, kwaliteit en aandacht die de professionele zorgverleners vaak niet kunnen leveren.

De gemeente Waterland biedt ondersteuning aan mantelzorgers om hun last te kunnen verlichten. Zij faciliteert organisaties uit de gemeente en de regio om ondersteuning te kunnen geven aan mantelzorgers. De gemeente richt zich hierbij vooral op de groep van zwaar belaste en overbelaste mantelzorgers (de groep bij wie de mantelzorg aanzienlijk meer dan acht uur per week gedurende drie maanden of langer in beslag neemt). De ondersteuning aan mantelzorgers vindt primair vanuit de gemeente plaats. Ondersteuning vanuit regionale organisaties is aanvullend op de lokale ondersteuning.

5. Aanbevelingen regionale beleidsnota

De gemeenten Beemster, Edam-Volendam, Landsmeer, Oostzaan, Waterland, Wormerland en Zeevang hebben het onderzoeksbureau SGBO opdracht gegeven een onderzoek te verrichten naar de wijze waarop de kleine gemeenten in de regio Zaanstreek-Waterland de ondersteuning van de mantelzorg kunnen invullen. “Lokaal versterken door Samenwerken, beleidsplan voor de regio Waterland 2008-2011” is de titel van dat rapport. De SGBO komt tot drie aanbevelingen.

1. *Aanbod regionale organisaties voor mantelzorgondersteuning lokaal onder de aandacht brengen*

De gemeenten hebben weinig zicht op de mantelzorgers. Gemeentelijke cijfers ontbreken. Het beeld is dat mantelzorgondersteuning niet bekend genoeg is bij de inwoners van de gemeenten. De eerste stap is dat de huidige organisaties voor mantelzorgondersteuning hun aanbod meer onder de aandacht brengen van de gemeenten. In overleg met de gemeenten wordt gekeken naar de leemtes die er zijn in de lokale ondersteuning. Op basis hiervan zijn inmiddels nieuwe afspraken gemaakt tussen gemeente en instellingen.

2. *Ontwikkelen aanbod respijtzorg en ondersteuning jonge mantelzorgers*

¹ Bij het opstellen van deze nota hebben wij de definitieve versie van de Omnibusenquête 2008 nog niet ontvangen.

De gemeenten nodigen de aanbieders van mantelzorgondersteuning uit voor overleg over bestaand en toekomstig aanbod op het terrein van respijtzorg (gedeeltelijke of tijdelijke overname van de zorg van de mantelzorger) en de ondersteuning van jonge mantelzorgers. De gemeenten geven vervolgens opdracht voor het ontwikkelen en uitvoeren van aanvullende activiteiten op dit terrein. Eén gemeente zou dit namens de anderen kunnen doen of anders het ISW.

3. *Campagne voeren om kennis over mantelzorgers te vergroten*

Het voeren van een campagne voor het vergroten van de kennis over mantelzorgers. De kennis om problematiek zoals dreigende overbelasting van mantelzorgers te signaleren is bij mantelzorgondersteuners niet voldoende aanwezig. Daar komt bij dat de mogelijkheden om te verwijzen bij mantelzorgondersteuners niet bekend genoeg zijn. Deze kennis moet worden vergroot. Daarnaast weten veel mantelzorgers van zichzelf niet dat ze mantelzorger zijn, en al helemaal niet dat ze mogelijk ondersteuning kunnen krijgen. In een campagne zou de kennis zowel bij instellingen als bij mantelzorgers zelf kunnen worden vergroot.

De portefeuillehouders van de gemeenten Beemster, Edam-Volendam, Landsmeer, Oostzaan, Waterland, Wormerland en Zeevang hebben de resultaten van het onderzoek voor kennisgeving aangenomen.

6. Beleidsvoornemens

De gemeente Waterland heeft vanuit haar visie op de mantelzorgondersteuning de volgende beleidsvoornemens.

1. *Onderzoek naar de vraag van mantelzorg in de gemeente en het aanbod aan ondersteuning*

Wij hebben tijdens de rondetafelgesprekken de vragen van mantelzorgers in beeld gebracht. Vervolgens kunnen wij nagaan welke ondersteuningsvormen in de gemeente Waterland het meest geschikt zijn. Een projectplan om vraag en aanbod in kaart te brengen is inmiddels door de provincie Noord-Holland goedgekeurd. Er is een eenmalige subsidie beschikbaar gesteld.
Resultaat: een mantelzorggids(kaart).

2. *Voorlichtingscampagne*

De gemeente zet daarnaast in op voorlichting: een bredere bekendheid geven aan de mogelijke ondersteuningsvormen van de mantelzorg, zoals vrijwillige thuiszorg en het mentorproject van de SMD. Maar ook gerichte voorlichting over specifieke ondersteuningsvormen. (Zie ook bijlage C: vormen van ondersteuning).
Resultaat: een betere bekendheid over de mogelijkheden van mantelzorgondersteuning.

3. *Uitvoering lokaal project mantelzorg Waterland*

Enkele jaren geleden is er een project *preventief huisbezoeken ouderen 75+* in de gemeente Waterland uitgevoerd. Inmiddels worden er vervolgprojecten uitgevoerd in de provincie Noord-Holland die zich op de mantelzorgers richten.
In 2009 wordt een begin gemaakt met het afleggen van preventieve huisbezoeken bij 75-plussers in de gemeente Waterland. Bij de huisbezoeken wordt specifiek aandacht aan de situatie van mantelzorgers besteed.
Resultaat: een vraaggericht lokaal aanbod van mantelzorgondersteuning.

4. *Lokale ondersteuning als uitgangspunt, regionale ondersteuning als aanvulling*

De lokale voorzieningen worden uitgebreid en versterkt met bijvoorbeeld een verwendag voor mantelzorgers. We ontwikkelen verdere maatschappelijk ondersteuning op basis van uitkomsten van het onderzoek naar de vragen en wensen van mantelzorgers.

De regiogemeenten zijn bezig om het regionale aanbod mantelzorgondersteuning te versterken. Wij beschouwen het regionaal aanbod mantelzorgondersteuning als een schakel in de keten, aanvullend op de eigen lokale voorziening.

Resultaat: een versterkt lokaal aanbod aan mantelzorgondersteuning, aangevuld door activiteiten vanuit regionaal niveau.

5. *Mantelzorgondersteuning geïntegreerd in WonenPlus aanbod*

Er is een project WonenPlus Waterland in januari 2009 gestart: in een WonenPlus project worden diverse diensten aangeboden die het ouderen en gehandicapten mogelijk maken zelfstandig te blijven functioneren. Het gaat dan om *zorg*diensten (zoals mantelzorgPlus) als achtervang/steun voor mantelzorgers, *woon*diensten (bijvoorbeeld een klussendienst) en *service*diensten als een maaltijd- of boodschappenservice. De ontwikkeling van het ondersteuningsaanbod in de gemeente Waterland kan goed gekoppeld worden aan het WonenPlus aanbod. Het grote voordeel daarvan is dat mantelzorgondersteuning samen met andere diensten toegankelijk wordt voor alle burgers.

Resultaat: het samenbrengen van vraag en aanbod zodat mantelzorgers, waarvan velen niet gemakkelijk een beroep doen op anderen, er vanzelfsprekend gebruik van kunnen maken.

6. *Verdere aanscherping subsidievoorwaarden.*

Wij scherpen de afspraken verder aan met de bestaande te subsidiëren regionale instellingen in afstemming met de overige regiogemeenten. De regiogemeenten subsidiëren gezamenlijk deze organisaties in het kader van de Wmo.

Resultaat: meer lokaal maatwerk te krijgen in het regionale aanbod.

7. Financiële consequenties

De uitvoering van de beleidsvoorstellen vergt (extra) formatie en/of budget. De kosten komen ten laste van het Wmo-budget. Zij worden betrokken bij de uitvoering van het gehele Wmo-beleid en meegenomen bij de budgetcyclus.

Overigens is voor het eerste beleidsvoornemen (onderzoek naar de vraag van mantelzorg in de gemeente en het aanbod aan ondersteuning) een provinciale subsidie ad € 25.000 beschikbaar.

8. Planning

2009	Onderzoek naar de vraag van mantelzorg in de gemeente en het aanbod aan ondersteuning
2009 - 2012	Voorlichtingscampagne
2009	Uitvoering lokaal project mantelzorg Waterland
2009 - 2011	Lokale ondersteuning als uitgangspunt, regionale ondersteuning als aanvulling
2009 - 2012	Mantelzorgondersteuning integreren in het WonenPlus aanbod
2009	Aanscherping subsidievoorwaarden

BIJLAGEN

RIJKSBELEID MANTELZORG

Rijksbeleid ten aanzien van mantelzorg

“Zorg nabij”, 2001-2005

De mantelzorg is een omvangrijk en noodzakelijk onderdeel van de zorg in Nederland. Mantelzorg wordt meestal verleend uit betrokkenheid, maar het bieden van mantelzorg kan voor de mantelzorger (zeer) ingrijpend zijn voor het maatschappelijk functioneren en kan veel emotionele belasting opleveren. In het licht hiervan heeft het Ministerie van VWS in 2001, in overleg met relevante veldpartijen, gekozen voor een actieve benadering van de ondersteuning van mantelzorgers. Met de nota besteedde het ministerie van VWS voor het eerst aandacht aan het onderwerp mantelzorg en werd zo'n 25 miljoen gulden extra vrijgemaakt voor de ondersteuning van mantelzorgers.

In de nota "Zorg Nabij" is deze beleidskeuze geconcretiseerd in speerpunten voor het beleid. Versterking van de infrastructuur van de mantelzorgondersteuning, vergroten en verspreiden van de kennis rond mantelzorg en aanzetten tot een beter functionerende belangenbehartiging van en voor mantelzorgers waren de belangrijkste doelstellingen van "Zorg Nabij".

De in de nota "Zorg Nabij" aangekondigde acties hebben alle op enigerlei wijze een vervolg gekregen:

- De ondersteuningsinfrastructuur heeft versterking doorgemaakt.
- De indicatiestelling is aangepast op grond van het werkdocument, later protocol Gebruikelijke Zorg.
- Stimulering van het vrijwilligerswerk heeft plaatsgevonden (Landelijke Commissie Vrijwilligerswerk), TSV-regeling (Tijdelijke stimuleringsregeling vrijwilligerswerk) met in beide aandacht voor mantelzorg.
- Noodhulp, respijtzorg: er heeft ontwikkeling in het aanbod plaatsgevonden.
- Expertisecentrum Informele Zorg (EIZ): het centrum is in 2002 opgericht.
- Monitoring effect mantelzorg: het SCP heeft in 2003 een uitgebreid onderzoek gepubliceerd.
- Financiële aspecten mantelzorg: pgb-regelingen zijn aangepast.
- Combinatie mantelzorg en arbeid: aanpassing van de Wet arbeid en zorg heeft plaatsgevonden.
- Aandacht van professionele zorgverleners: landelijke koepelorganisaties in de zorg hebben hun aangesloten instellingen voorzien van informatie en modellen in verband met de relatie met mantelzorgers.
- Voorlichtingsacties: campagnes hebben plaatsgevonden.

Eind mei 2005 is de beleidsnota Zorg Nabij geëvalueerd. Geconstateerd werd dat sinds 2001 de infrastructuur ter ondersteuning van de mantelzorgers aanzienlijk uitgebreid en versterkt is. Het eerste steunpunt mantelzorg startte in 1991 in Breda. Nederland kent anno 2005 ongeveer 100 steunpunten mantelzorg. In de meeste gebieden (WZV-regio's) zijn steunpunten aanwezig. Bovendien bleek dat sinds 2001 de aandacht voor de mantelzorg gegroeid is, blijkend uit onder meer de nadrukkelijker profilering van de belangen van mantelzorgers, snelle groei van de kennis over mantelzorg, groeiende belangstelling bij professionele organisaties in de zorg voor rol en positie van mantelzorgers, aandacht voor mantelzorg in de politiek en aandacht voor mantelzorg in de media.

“De mantelzorger in beeld”, 2005 en verder

Op 17 juni 2005 stelde het Kabinet de beleidsnota “De mantelzorger in beeld” vast. In deze nota geeft het kabinet haar visie over mantelzorg. De nota kan worden gezien als een vervolg op de nota “Zorg Nabij”.

In deze nota onderkent het kabinet het belang van mantelzorg, zowel zorginhoudelijk als macro-economisch. Bovendien is het kabinet van mening dat mantelzorg niet iets is wat de overheid kan of wil afdwingen. Dit betekent dat als mantelzorgers de zorgtaak niet op zich willen of kunnen nemen er in principe professionele

AWBZ-zorg moet worden geïndiceerd. Mantelzorg en vrijwillige zorg mogen dus niet worden beschouwd als een zogenaamde ‘voorliggende voorziening’.

Het kabinet onderkent in de beleidsnota “De mantelzorger in beeld” de risico’s van overbelasting. Het kan gaan om sluipende processen waarin de mantelzorger behalve zorgverlener ook andere rollen als regelaar, adviseur of klusjesman/-vrouw op zich neemt. Daarbij krijgen zij te maken met complexe problematiek met veel organisaties en regelgeving die niet allemaal bekend is bij mantelzorgers.

Specifieke risicogroepen die om aandacht vragen volgens het kabinet zijn:

- Mantelzorgers die zorgen voor mensen met een langdurige en/of levensbedreigende ziekte.
- Mantelzorgers die zorgen voor mensen met psychiatrische problemen.
- Jonge kinderen met ouders met een handicap of chronische ziekte.
- Allochtonen.
- Werkende mantelzorgers.

De overheid wil voorwaarden scheppen en steun bieden om de mogelijkheden voor mantelzorg te bevorderen. Gemeenten hebben hierbij een belangrijke taak gekregen in het kader van de Wet op de Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo). Gemeenten moeten (problemen/ondersteuningsbehoeften van) mantelzorgers in kaart brengen en duidelijkheid scheppen over het voorzieningenpakket.

Beleidsbrief Mantelzorg en Vrijwilligerswerk 2008-2011: Voor Elkaar

Met de beleidsbrief Mantelzorg en Vrijwilligerswerk 2008-2011 van oktober 2007 wil het ministerie van VWS de gemeenten richting bieden om het vierde prestatieveld van de Wmo verder in te kleuren. Met dit prestatieveld worden verbindingen gelegd tussen de ondersteuningsbehoefte van vrijwilligers en mantelzorgers en andere beleidsterreinen, zoals kinderopvang, woningtoewijzing, lokaal werkgelegenheidsbeleid etc. De minister wil hiermee ook landelijk bijdragen aan de positie van mantelzorgers en vrijwilligers. Het ambitieniveau wordt hoger gelegd dan het handhaven van de status-quo. Dit kabinet streeft naar een uitbreiding van het aantal vrijwilligers en tenminste een behoud van het aantal mantelzorgers. Voor het mantelzorgbeleid geeft de minister drie speerpunten aan:

- Mantelzorgers moeten kunnen rekenen op een goed aanbod van ondersteuning.
- Er moet meer oog komen voor de mogelijkheid van het combineren van arbeid en mantelzorg.
- Gemeenten moeten het aantal overbelaste mantelzorgers, landelijk 200.000, terugdringen.

De minister benoemt daarbij een aantal basisfuncties, conform het Vliegwielt Mantelzorgondersteuning:

- Informatie en advies.
- Bieden van diverse vormen van ondersteuning (emotioneel en educatief, financieel en materieel).
- Een lokaal aanbod van respijtzorg als aanvulling op de AWBZ-georganiseerde respijtzorg.

Bij de nadere concrete invulling van dit richtinggevende kader zal voorzien moeten worden in individueel maatwerk in de ondersteuning, bijvoorbeeld rondom regeltaken, het aanbieden van kinderopvang of het formeel erkennen van ervaring en deskundigheid van mantelzorgers in de vorm van een certificaat “ervaringsdeskundigheid”, zoals in Rotterdam. Rotterdam gaat zelfs al zover dat zij een contract afsluit met mantelzorgers, waarin staat op welke ondersteuning een mantelzorger mag rekenen. Rotterdam baseert zich hierbij op het Engels handvest voor mantelzorgers. De minister zal dit handvest gaan promoten in Nederland. Verder zal de minister door het sluiten van bondgenootschappen met minimaal drie grote bedrijven het mantelzorgvriendelijk personeelsbeleid gaan promoten. Ook respijtzorg en ondersteuning aan allochtone en jonge mantelzorgers krijgen veel aandacht bij de concretisering van de genoemde basisfuncties.

PROVINCIAAL BELEID MANTELZORG

Notitie Mantelzorg, een jas aan de kapstok (periode 2000 – 2004)

Met de notitie 'Provinciaal mantelzorgbeleid' (november 2000) en de 'Deelverordening Stimulering en ondersteuning mantelzorg Noord-Holland 2002' (december 2001) voerde de provincie de afgelopen vier jaar een pro-actief beleid. De Deelverordening was de eerste Noord-Hollandse subsidieregeling op het gebied van de mantelzorg. Het beleid 2001-2004 en daarmee de Deelverordening waren gericht op:

- Het versterken van de positie van mantelzorgers.
- Uitbreiding van respijtoorzieningen.
- Het bereik van allochtone mantelzorgers vergroten.
- Het vergroten van de samenwerking tussen de steunpunten mantelzorg.
- De positie van mantelzorgers onderzoeken.
- De mantelzorgers ondersteunen.

Provinciaal mantelzorgbeleid (periode 2005 – 2007)

Mantelzorg is één van de speerpunten van het *Stimuleringsbeleidprogramma Wonen, Welzijn, Zorg*. Het beleid voor de periode 2005-2007 is beschreven in de nota *Zorg verbetert het leefklimaat in Noord-Holland*.

In de periode 2005-2007 is het beleid vooral gericht zijn op het bestendigen van de huidige ontwikkelingen, met de nadruk op verbreding en verspreiding van bestaande kennis, methodieken en vaardigheden. Verder wil de Provincie de belangenbehartiging van de mantelzorgers ondersteunen. Dit doet zij onder meer door kennisoverdracht, door de naamsbekendheid van mantelzorg te vergroten en door een betere informatievoorziening aan en over mantelzorgers.

Op basis van het collegeprogramma, de kaderbrief 2005 en de resultaten van het provinciaal beleid in de afgelopen jaren, stelt men zich voor de periode 2005-2007 het volgende doel: voortzetting mantelzorgbeleid door bredere implementatie van innovatieve projecten en 'good practices' (looptijd 2005-2007).

Het gewenste eindresultaat – gegeven de beschikbare middelen, zou moeten zijn:

- De huidige ontwikkelingen zijn bestendigd, in het bijzonder de verbreding en verspreiding van bestaande kennis, methodieken en vaardigheden (mede op basis van de ervaringen in reeds afgeronde pilots voor allochtonen, jongeren en mantelzorgers binnen de GGZ).
- De belangenbehartiging mantelzorgers in Noord-Holland is vormgegeven.
- De lokale mantelzorgondersteuning is verder uitgewerkt en er is duidelijkheid over het aanbod van zowel de lokale als de regionale ondersteuning.

Voor de realisering van deze doelen is de *Deelverordening Mantelzorg Noord-Holland 2005 tot en met 2007* vastgesteld. Deze is nog tussentijds gewijzigd eind 2006 en heeft nu een looptijd tot en met 2010. Jaarlijks is maximaal een bedrag van € 500.000 beschikbaar om dit beleid uit te voeren met een maximum van € 25.000 per aanvragende organisatie.

OVERZICHT ONDERSTEUNING MANTELZORGERS

Deze bijlage bevat een overzicht aan ondersteuningsvormen voor mantelzorgers.

Activiteiten	Omschrijving
Informatie en advies Emotionele steun	
Telefonische Helpdesk	(Korte) telefonische gesprekken met mantelzorgers, en vrijwilligers en professionals die met mantelzorgers te maken hebben.
Adviesgesprek	Een eenmalig gesprek op kantoor met mantelzorgers, en vrijwilligers en professionals die met mantelzorgers te maken hebben.
Huisbezoek	Een (serie) eenmalig bezoek bij mantelzorgers thuis. Onderdeel van de ambulante zorg.
Adviestraject	Een serie van gesprekken met mantelzorgers.
Themabijeenkomst	Een eenmalige bijeenkomst om kennis over een bepaald onderwerp over te dragen, bijvoorbeeld PGB, tilinstructie en ziektebeelden.
Cursus en training	Serie van bijeenkomsten voor mantelzorgers, en vrijwilligers en professionals die met mantelzorgers te maken hebben, om kennis en/of vaardigheden over te dragen. Voorbeeld: Cursus <i>Zorg de Baas</i> .
Website	Digitaal verspreiden van informatie onder mantelzorgers en vrijwilligers en professionals die met mantelzorgers te maken hebben en het brede publiek.
Mantelzorgkrant	In schriftelijke vorm verspreiden van informatie, advies en tips voor mantelzorgers.
Mantelzorggids	Een boek voor mantelzorgers en 'verwijzers van mantelzorgers' met informatie en tips.
Mantelzorgsalon/café	Een bijeenkomst voor mantelzorgers waar het overdragen van kennis en de ontmoeting van mantelzorgers (en ontspanningsactiviteiten) hand in hand gaan.
Dag van de Mantelzorg	Een evenement rond de landelijke Dag van de Mantelzorg op 10 november. Deze dag richt zich in de eerste plaats op mantelzorgers, maar ook op het brede publiek.
Lotgenotengroepen	Serie van bijeenkomsten voor (specifieke) groepen mantelzorgers waar het uitwisselen van ervaringen voorop staat. Bijvoorbeeld partners van Parkinsonpatiënten, mantelzorgers van mensen met Niet Aangeboren Hersenletsel en Jonge mantelzorgers.

Praktische steun Respijtzorg	
Oppas thuis door vrijwilligers	Oppas thuis staat voor een scala aan functies die de mantelzorger anders zelf uitoefent; aanwezigheid, gezelschap, emotionele en praktische steun, verzorging, toezicht en zo nodig ingrijpen. Deze voorziening maakt het mogelijk dat ouderen, gehandicapten en zieken die moeilijk alleen gelaten kunnen worden en veel hulp nodig hebben langer thuis kunnen blijven doordat de mantelzorger afgelost wordt.
Oppas thuis door een professional	Idem
Dagbehandeling	Dagbehandeling is bedoeld voor mensen die intensieve verpleging nodig hebben. Sommige dagbehandelingcentra bieden ook extra ondersteuning voor mantelzorgers
Dagopvang	De termen dagopvang en –verzorging worden in de praktijk vaak door elkaar gebruikt. Dagopvang wordt zowel in verzorgingshuizen aangeboden als op andere locaties.
Weekendopvang	Term voor regelmatige opvang in de weekenden voor ouderen
Kort durende opvang/opname	Reden voor kortdurende opvang kan o.a. zijn de vermindering van de belasting van de mantelzorg. Het maximum voor deze vorm van opname is zes weken.
Vakantieopname	Een opname van enkele weken wegens vakantie, ziekte en/of ondersteuning van de mantelzorg.
Crisisopvang	Is een vorm van tijdelijke opname vanwege een crisissituatie thuis, bijvoorbeeld de plotselinge ziekte van een mantelzorger of andere reden voor plotselinge uitval van de mantelzorg.
Logeren en logeeropvang	Een logeerhuis biedt verblijf voor een weekend, enkele dagen in de week of langer, meestal voor verstandelijk of meervoudige gehandicapte kinderen en kinderen met psychiatrische aandoeningen zoals ADHD, autisme of aan autisme verwante stoornissen. Er zijn ook logeerhuizen voor licht dementerenden. Een belangrijk doel is mantelzorgers vrijaf van de zorg te geven.
Bemiddeling	Het bemiddelen tussen vraag van een mantelzorger om praktische steun en een vrijwilliger van een vrijwilligersorganisatie.
Bemiddelen voor logeren bij gezinnen	Het bemiddelen bij het vinden van gastoudergezinnen voor kinderen met een handicap.
Ontspanningsactiviteit	Een eenmalige activiteit waarbij (specifieke groepen) mantelzorgers gedurende een aantal uren iets doen en andere mantelzorgers kunnen ontmoeten in een ontspannen sfeer.
Respijtdag	Eenmalige activiteit waarbij (specifieke groepen) mantelzorgers gedurende een dag buitenshuis iets doen en andere mantelzorgers kunnen ontmoeten in een ontspannen sfeer. Bijvoorbeeld een boottocht voor jonge mantelzorgers.
Weekend voor mantelzorgers	Eenmalige activiteit waarbij (specifieke groepen) mantelzorgers gedurende een weekend buitenshuis iets doen en andere mantelzorgers kunnen ontmoeten in een ontspannen sfeer. Een voorbeeld is de 'Zorg voor jezelf weekenden'.
Vakantie	Er zijn speciale vakanties met speciale aandacht voor mantelzorg en/of waarbij mantelzorgers samen met de zorgbehoevende samen van een vakantie kan genieten.
Overnemen van regeltaken	Het op verzoek van de mantelzorger regelen van zaken om het mogelijk te blijven maken dat de zorg thuis gegeven kan blijven worden.

NOTEN EN GERAADPLEEGDE BRONNEN

- Bron: PON (Bosch en Van Daal, 2004)
- Boer de A.H. , R. Schellinghout en J.M. Timmermans (2003), *Mantelzorg in getallen*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Akkermans E. (2006), *Ondersteuning van mantelzorgers en het vrijwilligerswerk in de zorg na 2006*. Goes: College Zorg en Welzijn.
- Expertisecentrum Informele Zorg (2005), *Vliegwiel van mantelzorgondersteuning*.
- Gemeente Oirschot (2005), Bestemmingsplan Mantelzorg 2005 (ex artikel 30 WRO)
- Gemeente Schagen (2000), *Mantelzorg. Zorg voor een naaste*.
- Ministerie van VWS, Beleidsbrief Mantelzorg en Vrijwilligerswerk 2008-2011
- Morée M., M. Goumans (2004), *Gemeente en mantelzorgondersteuning*. Utrecht: NIZW/EIZ.
- Rademakers A. en S. van Erp (2005), *Mantelzorg in perspectief. Noord-Brabantse gemeenten en lokaal beleid*. Tilburg: PON- Instituut voor advies, onderzoek en ontwikkeling in Noord-Brabant
- Rietveld T., M. Swinkels (2005), *De zorg gaat door! Brochure voor gemeenten*. Tilburg: PON- Instituut voor advies, onderzoek en ontwikkeling in Noord-Brabant
- Scholten C. (2004), *Met het oog op informele zorg*. Utrecht: NIZW
- Schreuder Goedheijt T., G. Visser (2003), *Mantelzorg in Nederland (Factsheet EIZ)*. Utrecht: NIZW/EIZ
- Struijs A.J. (2006), *Informele zorg*. Zoetermeer: Raad voor de Volksgezondheid en Zorg
- Nicis Instituut *Wat bezijelt de mantelzorger* juli 2008
- E.Tonkens *Weerkaats plezier* UVA juli 2008
- Websites: www.mezzo.nl
www.Wmo-nh.nl
www.wwz-nh.nl